

Članki in razprave

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 551.44(497.4)Postojna)

Prejeto: 7. 10. 2012

Schaffenrath o obiskovalcih jam (800-letnica najstarejšega zapisa v Postojnski jami)

STANISLAV JUŽNIČ

dr. zgodovinskih znanosti, diplomirani inženir in profesor fizike
Fara 2, SI-1336 Kostel; Univerza v Oklahomi, Norman, ZDA
e-pošta: juznic@hotmail.com

IZVLEČEK

Predstavljamo prošnjo za pomoč pri raziskovanju jam in drugih kranjskih posebnosti, ki jo je Jožef Anton Nagel poslal Janezu Dizmi Florjančiču. Prav tako prvi v sodobnem zgodovinopisju obravnavamo na novo najdeni Schaffenrathov komentirani seznam najstarejših podpisov v Postojnski jami, sestavljen kmalu po Naglovi smrti. Popis vključuje skoraj tisočletje dolgo dobo in vsebuje tudi zaznamke, ki jih danes ni več mogoče izslediti zaradi sige in raznovrstnih poškodb, ki so jih v minulih stoletjih povzročile narava ali človeške roke. Med podpisi skušamo najti tiste, ki so pripadali danes znanim osebam. Raziskovanja nam vzbuja predstavo o prvih obiskovalcih jam: kaj jih je k takšnemu izletu spodbudilo in v kolikšni meri so se morda celo strokovno zanimali za jamarstvo. Vsi obiskovalci se niso podpisali, številni zapisi pa so utegnili postati žrtve zoba časa še preden so pritegnili Schaffenrathovo pozornost. Schaffenrathove prepise primerjamo s podpisi v Postojnski jami vidnimi še danes.

KLJUČNE BESEDE: Postojnska jama, zgodovina raziskovanja krasa, zgodovina jamarstva, Jožef Anton Nagel, Alois Schaffenrath

ABSTRACT

SCHAFFENRATH ON THE EARLY CAVE VISITORS
(800TH ANNIVERSARY OF THE EARLIEST SIGNATURE IN THE POSTOJNA CAVE)

This paper describes the request for help in the research of caves and other Carniolan particularities sent by Jožef Anton Nagel to Janez Dizma Florjančič. Also discussed, for the first time in modern historiography, is Schaffenrath's rediscovered commented list of the signatures of the earliest Postojna Cave visitors, compiled soon after Nagel's death. The list covers a period of almost a millennium and includes signatures that today can no longer be observed in the cave due to calcareous sinter and other damage caused over the centuries by man or nature. Among the signatures, the author attempts to find those belonging to people who are known today. The research helps us learn more about those early cave visitors. What made them go underground and to what extent were they interested in speleology? Not all visitors signed their names and many of their notes could have disappeared before Schaffenrath had a chance to copy them. Schaffenrath's copies are then compared with the inscriptions that can still be found in the Postojna Cave today.

KEY-WORDS: the Postojna Cave, history of Karst research, history of speleology, Josef Anton Nagel, Alois Schaffenrath

Uvod

Jamo Vilenico so uredili za turistični obisk že leta 1633 kot začetnika dolge zgodovine našega kraškega jamskega turizma. Večino zgodnjih podpisov v Postojnski jami¹ si lahko še dandanes ogledamo, nekaterih znakov pa ne najdemo več; morda jih je prekrila sigla ali pa so izginili na kakšen drugačen način zaradi naravnih, morda pa celo človeških sil. Znano je, da je zaznamke v Rovu starih podpisov Postojnske jame »po naravi natančno prerisal« ing. Alois Schaffenrath, vendar ta zapis doslej v zgodovinopisju ni bil obravnavan. Danes se pojavljajo dvomi o podpisu iz leta 1213, ki ni več viden v Imenskem rovu (Rov starih podpisov, Namen-Halle, Inschriften-Halle) Postojnske jame; Schaffenrathov rokopis seveda ima tudi podpis iz leta 1213, saj ga je Schaffenrath prerisal na častno prvo mesto.²

Raziskovalci jamskih podpisov

Imenski rov je verjetno obiskal že Valvasor, čeprav zaradi težje dostopnosti poldrugo stoletje pred odkritju Luke Čeča ni mogel prodreti dve milj daleč v jamo. Najstarejša objava o zaznamkih iz Imenskega rova Postojnske jame je iz leta 1821 in je ob Volpijevi najdbi ostankov postojnske jamske živali;³ Volpijeva dognanja je povzel nekdanji študent koprškega kolegija plemenitašev, bibliotekar centralnih šol v Ljubljani, urednik časopisa *Osservatore Triestino* (1815–1823) grof Girolamo Agapito (Hieronim, * 1783; † 1844). Postojnski okrožni blagajnik in upravnik Postojnske jame do konca septembra 1823 Josip Jeršinovič vitez Löwengreif (Petsch, Poetsch, * 1775; † 1844) je Agapitu leta 1816 pokazal zapise, vgravirane s kapniki ali z ogljem med zgodnjim 13. stoletjem in letom 1676.⁴ Hohenwart je citiral Volpijevo delo z napačno letnico izdaje 1820; dopolnil ga je z objavo predelanih Schaffenrathovih risb okamnelih zaznamkov s svincem, ogljem ali rdečkastim kamnom oziroma kar s kapnikom v Rovu starih podpisov, dolgem 225 m, ki je v Hohenwartovem in Jeršinovičevem času hranil še marsikatero zasigano

okostje zgodnjih človeških obiskovalcev. Sledila sta med seboj dokaj podobna prepisa jamskih zaznamkov izpod peres višjega carinskega ravnatelja Henrika Coste (* 1799; † 1871) leta 1848 in očeta modernega jamarstva Adolfa Schmidla leta 1854; zdi se, da je Schmidl edini poudaril, da je v Rovu starih podpisov (Imenski rov) našel tudi nekaj zaznamkov iz 18. stoletja, resda zgolj v zadnjem rovu; ti naj bi nastali kljub domnevno težavnemu dohodu, ki naj bi ga vodne usedline po letu 1676 vztrajno mašile, dokler prehod ni bil zožen na 18 col (45 cm) oziroma širine samo 12–15 col.⁵ Seveda so bili nekateri napisi tako ali tako nedatirani in bi po Schmidtlu lahko spadali v obdobje po letu 1676. Valvasor je verjetno zlahka prešel skozi tedaj še širši prehod podobno kot Nagel leta 1748 ali Tobija Gruber bržkone v družbi z bratom Gabrijelom leta 1779. Zanesljivo je Gruber zavil tudi v postojnski Imenski rov, čepravno se mu je morda zdelo za malo, da bi nas tam osrečil s svojim avtogramom. Gibčni Hacquet se je šel postojnskega jamarja ob suši leta 1774 in je bržkone prvi prebredel sifon Pivke (leta 1787). Žal se tudi on ni posebno trudil s podpisovanjem v Imenskem rovu.⁶ Kaže pa, da sta šele Volpi po Schaffenrathovih prepisih oziroma sam Schaffenrath resno raziskovala zaznamke v Imenskem rovu, to pa je gotovo povezano z izboljšavami razsvetljave v njuni dobi. Knez Janez Vajkard Turjaški, Valvasor, Nagel, Gruberja ali Hacquet so zapise gotovo opazili, a niso imeli pravega upanja, da bi jih lahko natančneje posneli. Schmidl ni izpostavil Agapitovih opomb o zapisih z ogljem ali z drugimi pisali, omenjal je le spominsko zapisovanje obiskovalcev z zašiljeni priročnimi kapniki. Nadaljnjo obravnavo jamskih zapisov je ponudil tržaški gimnazijski profesor biologije Ludvig Karl Moser, v našem tisočletju pa jih je vse prekosil Stephan Kempe s sodelavci.

Če izvzamemo kneza Janeza Vajkarda Turjaškega in njegovega soimenjaka Valvasorja je bil Jožef Anton Nagel (Nagl, * 1717; † 1800) med prvimi izpričanimi učenimi raziskovalci Postojnske jame. Nagel je študiral matematiko in civilno arhitekturo na visoki šoli v Paderbornu; študij je leta 1749 nadaljeval na Dunaju. Leta 1768 je objavil poročilo o dunajskem potresu, štiri leta pozneje pa je postal inšpektor fizikalnega dvornega kabineta in direktor fizikalnih in matematičnih študijev na dunajski Univerzi. Leta 1776 je na Dunaju priredil Wolffov zna-

¹ Skoberne: *Zaščita in varovanje*, str. 136; Shaw: *Foreign travellers*, str. 35–36.

² Kempe & Hubrich: *Inscriptions*, str. 398; Kempe: *Die alten Inschriften*, str. 37; B[ilc]: *Postojna*; Radics: *Adelsberg*, str. 33; Savnik: *Iz zgodovine*, str. 139; SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: *Postojna*; Schaffenrath & Schäber & Hicinger: *Beschreibung*, str. 9; Nared: *Zbirka Muzejskega društva*.

³ Habe: *The Postojna Caves*, str. 6; Hohenwart: *Wegweiser*, str. 11–12; Volpi: *Uiber ein bey Adelsberg*; Agapito: *Le grotte*, str. 10; Kempe & Hubrich: *Inscriptions*, str. 398.

⁴ Agapito: *Le grotte*, str. 6; Koršič: Jeršinovič, str. 589.

⁵ Hohenwart: *Wegweiser*, str. 12–14, podoba 19; Habe: *The Postojna Caves*, str. 8, 13; Savnik: *Iz zgodovine*, str. 139; Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, str. 59, 61, 63, 65–66; Nagel: *Beschreibung*, str. 64.

⁶ Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, str. 59–60; Savnik: *Iz zgodovine*, str. 139.

meniti učbenik matematike, zaslovel pa je z načrti Dunaja in njegovih predmestij. Gruber je prvi objavil, da so padavinske razmere na Cerkniškem polju vzrok za nastanek jezera, saj je podobna, tri desetletja starejša Naglova ugotovitev ostala v rokopisu. Poleti 1748 je Nagel po cesarskem nalogu raziskoval Kranjsko in sredi julija obiskal Jamo pri Predjami in nato še Postojnsko jamo in obakrat nam je tam kot eden redkih postojnskih obiskovalcev med letoma 1699 in 1795 zapustil svoj datirani podpis, v Jami pri Predjami delajo pa mu družbo nekoliko starejši podpisi graščakov Kobenclov. Nagel je 40 m za vhodom v Postojnsko jamo opazil ostanke zidu, ki je nekoč skrite domačine dodatno varoval pred Turki.⁷

Po obisku jam v okolici Postojne se je Nagel avgusta 1748 napotil še na Dolenjsko in osrednjo Kranjsko. Za nasvete v zvezi s tamkajšnjimi jamami, okamninami in slapovi je prosil šentviškega župnika Janeza Dizmo Florjančiča (* 1691; † 1758). Mimogrede je pohvalil pred štirimi leti objavljeni Florjančičev zemljevid in prosil za kopijo. Pohvala dunajskega dvornega matematika Nagla je Florjančiča gotovo nadvse razveselila 29. 8. 1748.

Naglovo pionirsko delo z načrtom Postojnske jame se je s polno paro nadaljevalo po veličastnem Čečevem odkritju osemnajst let po Naglovi smrti. Začel se je jamski turizem in hkrati gmotno dobro podprto raziskovanje jame in njenih zgodnjih podpisnikov. Leta 1832 je Franc Jožef Hanibal grof Hohenwart (* 1771; † 1844) objavil zbirko triinpetdesetih starih podpisov »zagrešenih« med letoma 1213 in 1676 po Schaffenrathovi kronološki ureditvi.⁸ Hohenwart je študiral v Firencah ob poznejšem cesarju Francu in nato na Dunaju. Gospodaril je na gradu Kolovec skupaj s svojo izbranko, Margareto Felicito Henrieto baronico Erberg (* 1764; † 1851), mlajšo sestro Jožefa Kalasanca Erberga. Franc Jožef Hanibal Hohenwart je tako kot očetov bratranec Sigmund Hohenwart hodil na alpinistične ture. Od leta 1830 je vodil deželni muzej kot predsednik muzejskega kuratorija, med letoma 1827 in 1834 pa se je izkazal kot predsednik Kranjske kmetijske družbe, katere odbornik je bil že njegov oče.⁹ Posesti na Kranjskem je zapustil nečaku Karlu Sigmundu Hohenwartu (* 1824; † 1899), ki je prav tedaj končeval

študij prava na Dunaju; le-ta je postal znamenit politik in celo ministrski predsednik (od februarja do oktobra 1871). Tako so se visoke politične funkcije prepletale z znanstvenimi uspehi kranjskih Hohenwartov.

Hohenwartova objava iz leta 1832 seveda vsebuje podobne podpise kot Schaffenrathov rokopis, vendar v bistveno drugačnem vrstnem redu. Hohenwart je objavil postojnske zaznamke v štirih stolpcih z 48 prostori za pravokotnike, med temi pa jih je bilo 5 dvojnih. Enajst let pred njim je direktor tržaške višje realne in navtične šole (*Imperial Regia Scuola Reale e di Nautica e l'Accademia di Nautica e Commercio*) in profesor fizikalno-tehniških ved Giuseppe de Volpi objavil 46 pravokotnikov, približno podobnih Hohenwartovim, med njimi pa pet takšnih, ki jih Hohenwart ni objavil. Nekaj let po Volpiju je njegova dognanja ponatisnil Agapito.¹⁰ Tako smo doslej imeli na razpolago skupno 58 označb zgodnjih obiskovalcev postojnskega Spominskega rova. Schaffenrathov rokopis obsega na prvih treh straneh 44 podpisov v skupno 6 stolpcih z dvema podvojenima pravokotnikoma. Seznam je obsegal časovno urejene podpise, nastale med letoma 1213 in 1676, zadnji trije podpisi pa niso bili datirani.

Alois Schaffenrath (* 1794; † 1836) je uresničeval ideje Josipa Jeršinoviča pl. Löwengreifa po njegovem odstopu s položaja tehniškega vodje jamske komisije zaradi očitkov o okoriščanju; leta 1823 je kot član jamske komisije postal dostojen dedič Jeršinoviča. Schaffenrathu je sekira padla v med dve leti pozneje, leta 1825, ko je postal okrožni inženir pri okrožnem glavarstvu v Postojni, to pa ga je kmalu zaneslo k raziskovanju jam in krasa. Veliko je storil za prvo turistično ureditev Postojnske jame, saj je objavil prvi načrt jame, načrt vrat za domačega postojnskega mojstra, načrt mostu ... Svoje risbe in prepis postojnskih podpisov je ustvaril med letoma 1817 in 1829.¹¹ Schaffenrathov rokopis je shranjen v Arhivu Republike Slovenije v zbirki Muzejskega društva za Kranjsko, Muzejskega društva za Slovenijo in Historičnega društva za Kranjsko.

Zapis iz leta 1213

V nadaljnji obravnavi so odebeltano poudarjeni podpisi iz Postojnske jame, ki jih Schaffenrath ni samo prerisal, temveč jih je na koncu svojega rokopa tudi prevedel v sodoben zapis in nam tako prijazno prihranil trud.

⁷ Kranjc: Dvorni matematik, str. 340; Kranjc: Mission, str. 131, 133–134; Poggendorff: *Biographisch-Literarisches*, str. 251; Kempe & Hubrich & Suckstorff: *The History*, str. 156, 158; Habe: *The Postojna Caves*, str. 14; Radics: *Adelsberg*, str. 33.

⁸ Kempe: *Die alten Inschriften*, str. 40; Hohenwart: *Wegweiser*, podoba 19: „*Lesbare Inschriften an den Wänden der alten Grotte nach genauer Copirung in Jahrgänge geordnet*“.

⁹ Kovačič: *Povezave*, str. 113.

¹⁰ SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: *Postojna*; Volpi: *Uiber ein bey Adelsberg*; Agapito: *Le grotte*, str. 11–14.

¹¹ Kempe & Hubrich: *Inscriptions*, str. 410–411.

Najstarejši doslej omenjeni zapis v Postojnski jami (iz leta 1213, torej praznuje častljivo 800-letnico) je žal tudi najbolj skrivnosten. Je ne le 110 let starejši od naslednjega najstarejšega zaznamka – in to je že samo po sebi dovolj presenetljivo – ampak obsega le inicialki C M. Letnica je razpolovljena s povednim simbolom iz navpične črte, ki se končuje v prepolovljenem pravokotnem trikotniku. Pod hipotenuzo trikotnika je nekoliko daljša daljica s poudarjenima krajiščema, za njo pa podobna še malce daljša daljica. Zgornji krak pri črki C je prav tako poudarjen s kratko daljico, prav tako črka M na obeh spodnjih in desnem zgornjem krajišču. Med črkama je seveda starodavni dvojni križ oglejskih patriarhov, prav tistih, ki so nekoliko prej ustanovili samostana v Stični (1136) in na Gornjem Gradu (1140). Med letoma 1204 in 1218 je bil oglejski patriarh Wolfrago (Volfrago, Volchero, * 1140; † 1218) iz Erla (Ellenbrechtskirchen, Leubrechtskirchen, Leubrechtskirchen) napol poti med Salzburgom in Münchnom; leta 1209 je patriarhatu povrnil fevdalno sodno oblast v Istrski marki in na Kranjskem s Postojno vred, štiri leta pozneje pa je zanj na Postojnskem delal skrivnostni CM.

Kritika zapisa iz leta 1213 pravilno ugotavlja,¹² da so njega dni številke zvečine pisali na način starih Rimljanov in se je Schaffenrath pri prevodu zapisa v arabske številke lahko celo zmotil. Kljub temu je Leonardo Pisano - Fibonacci (* 1170; † 1250) v svoji Računski knjigi leta 1202 uporabil arabske oziroma indijske številke enajst let pred našim postojnskim CM-jem. Tudi najstarejše latinske turjaške listine iz tega obdobja so od leta 1218 že uporabljale arabsko zapisane letnice, v nemških rokopisih pa so datume raje dolgovozno pisali z besedami. Celo poglobitni spis našega Hermana Koroškega *De Essentiis* naj bi leta 1143 uporabljal arabske številke; res pa je ohranjen zgolj v nekoliko mlajših prepisih.

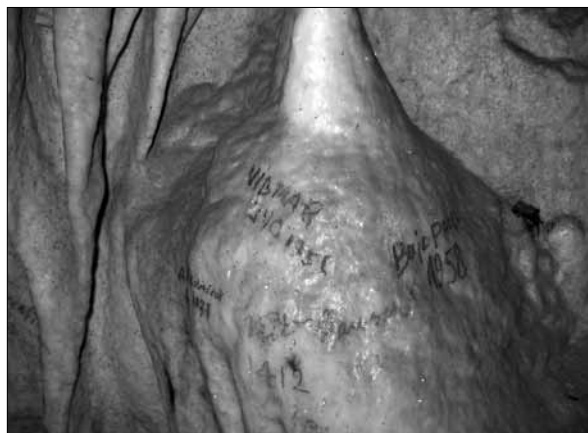
Seveda so minila stoletja, preden se je novi izum povsem prijel: konec 15. stoletja so imeli kranjski urbarji še vedno rimske številke.¹³ Kaže, da je bil naš postojnski podpisnik zgodnji navdušenec nad arabskim sistemom zapisa števil. Schaffenrath je namreč v svojem prepisu kar se da natančno upošteval original; CM bi utegnil biti iz Fibonaccijevega kroga, saj je tudi sam Fibonacci rad in veliko popotoval.

Kdo bi bil CM v oglejski službi? Gotovo plemenitež ali duhovnik oziroma uslužbenec le-teh iz visokega srednjega veka, saj prebivalstvo drugih slojev pač ni znalo zapisati tako umetelnih črki s tenkim

prozornim kapnikom, katerega sledi so s časom okamenele v Imenskem rovu Stare jame.¹⁴ Seveda je moral nekje blizu prespati v gosposki hiši, zato je morda pravi ključ njegove istovetnosti v seznamu okoliških graščakov, ki so bili tako ali tako najpogostejši zgodnji obiskovalci oziroma podpisniki v Postojnski jami. Jamski zapis iz leta 1213 utegne biti starejši od Postojne same. Kraj Postojna (Adelsberg) je bil prvič omenjen skupaj z gradom leta 1226, postojnska mitnica leta 1372, trg Postojna pa leta 1432/1439; bližnja naselbina Planina, z izpričano mitnico že pred letom 1217, je bila v času prvih podpisov v Postojnski jami mnogo pomembnejša.

Poznejši obiskovalci

CM-jev podpis je sameval kar nekaj časa. Kircheimerji so imeli radi Postojnsko jamo, saj se je njihov družinski podpis brez imena v Rovu starih podpisov iz leta 1323 ponovil še dobri dve stoletji pozneje; žal nam niso privoščili vedenja o svojih krstnih imenih. Danes bi morda raje zapisali Kircheimer, torej po domače cerkveni prostor bržkone povezan s cerkvenim vzgojiteljem ali celo cerkovnikom. Družina bi lahko izhajala iz naselja Kircheim v Alzaciji, ki je v tistem času verjetno imelo tiskarne. Morda je šlo za enako imenovan kraj na polovici poti med Fran-

*Leta 1412 je Michael oziroma Viet Hauser takole krvavo rdeče sporočil svoj obisk v rovu starih podpisov Postojnske jame. Pol tisočletja poznejši črni dediči-podpisniki se mu s svojimi čačkami zaenkrat spoštljivo umikajo kot da bi slutili, da gre za eno najstarejših imen v zgodovini jame. Zakaj ga je Schaffenrath v Hohenwartovi objavi iz leta 1832 in po njem številni drugi prekrstil v Michaela, ko pa je Vidovo (Viet) ime še danes tako lepo čitljivo?
(Foto: Andrej Kranjc leta 2005).*

¹² Kempe & Hubrich: *Inscriptions*, str. 398.

¹³ SI AS 1, fasc. 1/48 (Lit. G. XVI/4), Urbar Kostela iz leta 1494.

¹⁴ Hohenwart: *Wegweiser*, str. 14.

kfurtom in Göttingenom ali pa so bili prišleki doma iz vasice Kirchheim im Innkreis, južno od Passaua na avstrijski strani. Georg Kirchmayer (Kirchmair, * 1481; † 1554) je med skrbjo za gospodarsko dobro tirolskega samostana Neustiftl opisal turško nadlogo v svojih „Denkwürdigkeiten« med letoma 1519 in 1533. Leta 1534 se je za obisk Rova starih podpisov odločil Kircheimer, ne da bi ob priimek zapisal še svoje krstno ime. Je bil obiskovalec morda kar Georg Kirchmayer preden je bil leta 1616 Jakob Kirchmayer s podobnim priimkom, kranjski deželni tajnik? Schmidl je njegov priimek dokaj svobodno spremenil v Kirchheimer.¹⁵

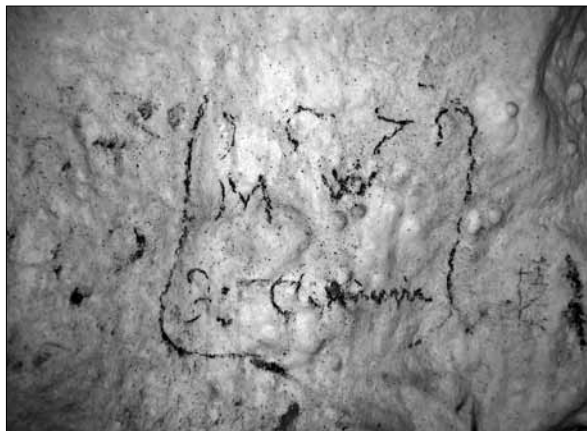
Leta 1393 je CP svoji inicialki ločil s stilizirano figuro. Leta 1412 nam je Hauser zabeležil svoj obisk, vendar danes dvomimo tudi o njegovi dataciji, saj so njega dni številko 4 zapisovali bolj kot zgornjo polovico številke 8.¹⁶ Vendar kaže, da Schaffenratha tudi tu ni mogoče ugnati v kozji rog, saj je njegov naris znova videti kot zvesta kopija originala. Schaffenrath je svoje številke zapisoval vsakokrat drugače, pač po podobah v jami. Glede na to, da je bil tudi spreten risar, ne kaže dvomiti o njegovi roki. Po drugi strani pa se Hohenwartova objava kar nekoliko razlikuje od Schaffenrathovega rokopisa, to pa bržkone pomeni, da se je Schaffenrath ob svojem prerojanju vendarle precej lovil.¹⁷

Leta 1463 je po propadu pokneženih grofov Celjskih Postojnsko gospostvo za nadaljnja štiri stoletja in pol pripadlo Habsburžanom. Domala sto let jamskih podpisov ni mogoče izslediti, dokler se ni leta 1508 neznanec podpisal s srcem, utrjenim na podstavku iz stiliziranih črk S in MN ob začetku beneško-avstrijske vojne (1508–1516); prav leta 1508 je med porazom Maksimilijanovih vojsk le Bernhard Reiniger junaško branil Postojno¹⁸ in zajel beneškega vojskovodjo inženirja Girolama Savorgnana (Savorgnano, * 1466; † 1529), poznejšega grofa Belgrado. Obiskovalec postojnskega imenskega rova MN – S je bil bržkone eden Benečanov, ki so nato držali Postojno dve leti, ali pa se je morda skrila/a pred vojaštvom, ko je plenilo? Leta 1511 seveda ni bilo novih podpisov v jami, saj je 26. 3. 1511 med 16. in 17. uro potres dodobra razmajal tudi postojnski grad. Leta 1516 se je za obisk jame le ojunčil

Philip Mengent oziroma Philip Wenger¹⁹ ali Philipp Wenger v milosti Božji (Gnad dir Gott); možakar je bil morda doma iz katerega od krajev z imenom Wenges severno od Kölna.

Leta 1523 se je jamskim podpisnikom pridružil še Stumperg, ime pa je Schaffenrath pozneje posodobil v **Stumberg**, Costa in Schmidl pa raje v **Stumberg**; morda je bil povezan z gospodarjem bližnjega, pozneje (1635) Eggenbergovega gradu Šteberg pri Cerknici, prijateljem Erazma Predjamskega Johannom von Stebergom († 1482).

Leta 1575 je sledila cela paleta podpisanih obiskovalcev. Prvi je postavil kozarec na desno in kupo z ročajem na levo; letnico je prepolovil z vodoravno puščico, prekinjeno s črko X, s koncema v stiliziranih črkah G in L. Možakar je nato svoj podpis ponovil z nezašiljeno puščico, pod svoji tokrat manj stilizirani inicialki pa je zapisal še leto 1615 – ali se je morda po štiridesetih letih vrnil v isti rov obujat spomine na mladost?

Uokvirjeni M.W. iz leta 1575
(Foto: Andrej Kranjc leta 2005).

Istega leta se je v jami podpisal M.W. / J. Suffrerer oziroma po Volpiju Scifferrer ali Schifferrer, pod njim pa znova naš G. L., to pot spet z ošiljeno puščico. Leta 1575 je bil zapisan tam še M. Weingarther ali Weingarten. Začetnice v vrsti nad svojim imenom je stiliziral do nerazpoznavnosti, v levi spodnji kot pa je dodal še simbol na vseh treh zobeh ošiljenega trizoba s poudarjenim stojalom. Zadnji obiskovalec morda kar skupinskega obiska iz leta 1575 je bil Ca: Maurer oziroma v Costovem ali Schmidlovem prepisu Ca. Agourer.²⁰

¹⁵ Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, str. 65.

¹⁶ Kempe & Hubrich: *Inscriptions*, str. 398; Costa: *Reiseerinnerungen*, str. 63.

¹⁷ Hohenwart: *Wegweiser*, SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna; Schaffenrath & Schäber & Hicinger: *Beschreibung*, str. 27.

¹⁸ Radics: *Adelsberg*, str. 16; Valvasor: *Die Ehre*, str. 4: 369; Schaffenrath & Schäber & Hicinger: *Beschreibung*, str. 6.

¹⁹ Hohenwart: *Wegweiser*, podoba 19.

²⁰ Costa: *Reiseerinnerungen*, str. 64; Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, str. 66; Volpi: *Uiber ein bey Adelsberg*; Agapito: *Le grotte*, str. 12; Hohenwart: *Wegweiser*, podoba 19; SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna.

Naslednje leto, 1576., je rov obiskal E. Langkunst, v Volpijevem prepisu Langkiener, v Costovem ali Schmidlovem prepisu Langkiener, po Kempeju Langkauer. Istega leta naj bi se s svojim podpisom v Postojnski jami ovekovečil tudi Notstiz plemiškega rodu,²¹ vendar njegovega podpisa Schaffenrath ni prepisal. Leta 1578 je že kar utečeno navado podpisovanja v Rovu starih podpisov nadaljeval Joseph Höllaiss v Costovem ali Schmidlovem prepisu Holla po milosti Božji. Med križca je **Enegreister** ali v poznejši Schaffenrathovi posodobitvi **Ehrengreifer**, v Costovem ali Schmidlovem prepisu Erngreifer postavil leto 1580; istega leta pa sta bila tam še protestanta **Görger Tauffrer** (Taufferer) in **Hanss Antoni vojvoda ... knez Eggenberg**, torej **Eggenberg** v sodobnem zapisu. Lahko si mislimo, da je bil vrli Eggenberg nad jamo navdušen, saj je 28 let pozneje njegova družina kupila celotno postojnsko gospostvo. Druga dva pred njim navedena obiskovalca, podpisana leta 1580, sta bila bržkone člana Eggenbergovega spremstva, saj je vsaj drugemu med njima, Gregorju Tauffer(er)ju, leto, ime in priimek zapisala podobna roka, ki je nato navedla še samega kneza. Ravno pri knezovem imenu pa so se prsti nekoliko zatresli, saj piše »vojvoda od ...« brez kraja; nato pa si je pisec premislil in v naslednji vrstici zapisal »in knez Eggenberg«. Leto zapisa se je nato pod A-jem z dvema X-oma ponovilo še v posebnem pravokotniku brez imena. V razlagi podpisov je Schaffenrath Eggenbergovo ime Hanss spremenil v Franz in dodal titulo vojvoda Cromau (Krummau na jugu Češke, Český Krumlov), to pa je potem Hohenwart

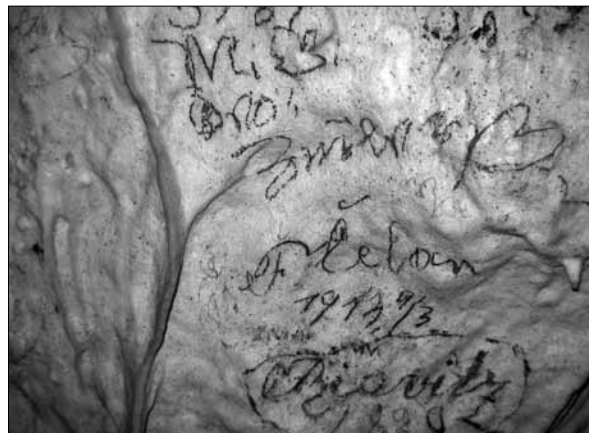

Danes težko čitljivi zapisi iz leta 1580
(Foto: Andrej Kranjc leta 2005).

ponovil v svoji objavi.²² Seveda gre za pomoto, saj je Keplerjev in Wallensteinov († 1634) tovariš, kranjski deželni glavar 1602–1621 Janez Ulrik Eggenberg (* 1568; † 1634), pridobil vojvodino Český Krumlov šele leta 1628, precej po nakupu postojnske grofije. Hans Anton Eggenberg leta 1580 še ni mogel biti knez ali vojvoda, bil pa je lahko iz radgonske ali augsburške veje rodovine.

Gregor Taufferer (* 1553) je bil vsaj leta 1588 uradnik kranjskega prejemnega urada; med letoma 1599 in 1613 je bil upravitelj prejemnega urada za tedenski pfenig.²³ Imel je hišo med današnjim Novim trgom in Salendrovo ulico v Ljubljani, ki jo je za 600 gld in 12 dukatov prodal deželi za povečavo lontovža. Zaradi protestantizma je moral zapustiti Kranjsko nekaj let po obisku Postojnske jame. Gregor Taufferer je bil sprva oženjen z Marušo, nato pa z Agato, hčerjo Boštjana in Neže, rojene pl. Warl. V drugem zakonu je imel najmanj šestero otrok, med njimi sina Mihaela (* 1601; † 1665), ki je kot plačilni mojster Vojne krajine imel dovolj pod palcem, da je lahko leta 1646 kupil gosposčino Turn pri Višnji Gori (Novi grad v Peščeniku, Weixelbach, Weichselbach) in na njej utemeljil posest Tauffererjev za prihodnjih 250 let.

Leta 1585 je bilo zapisano že bolj slovansko zasukano ime: pod tremi težko opredeljivimi simboli je nadebudni jamar postavil letnico in nato svoje po domače zapisano ime Jerne Jankovotz, v Costovem ali Schmidlovem prepisu Jankowitz, ne da bi se morda potrudil in si ga morebiti potujčil v Bartolome-

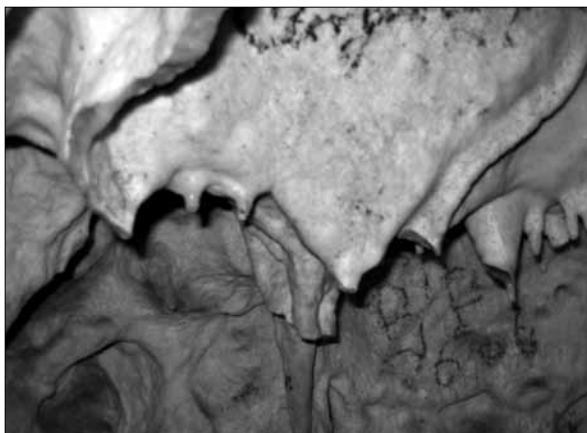

Rdeči zaznamek iz leta 1587, spodnja stran: med številnimi srčastimi okraski je Schaffenrath prerisal le dva ali tri (Foto: Andrej Kranjc leta 2005).

²¹ Kempe: Die alten Inschriften, str. 41; Volpi: *Uiber ein bey Adelsberg; Costa: Reiserinnerungen*, str. 64; Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, str. 66; *Postojnsko okrajno glavarstvo*.

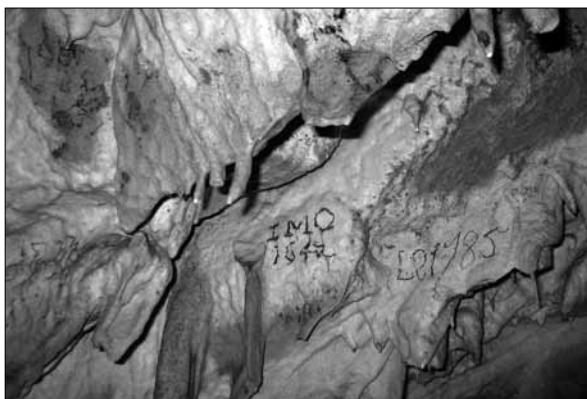
²² SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna; Hohenwart: *Wegweiser*, podoba 19.

²³ SI AS 2, fasc. 290, šk. 429, 27. 6. 1588, str. 715–718 in v isti škatli dokument z dne 4. 7. 1588, str. 739–742.

Kdo je rdeči BP iz leta 1606, v minulih stoletjih domala prekrit s sigo?

(Foto: Andrej Kranjc leta 2005).

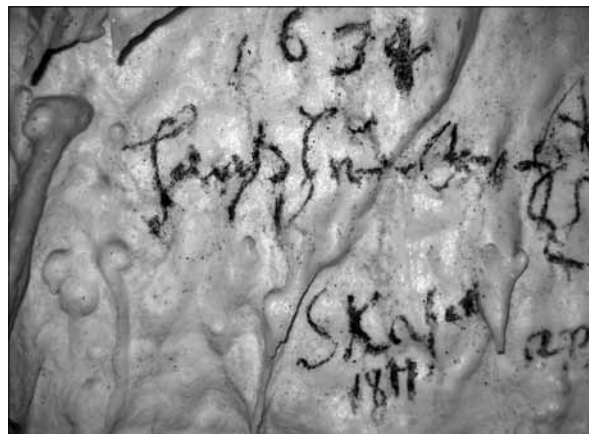

Plemeniti Stainach se je na obisku leta 1634 dal ovekovečiti s črnim ogljem. Prijetni možakar je gotovo zavil v Postojno iz štajerskega trga Stainach, ki se je prav v tem času leta 1659 prvič dokumentirano preimenoval iz dotodanje vasi Gruscharn, po slovensko grušč. Naš F. Stainach je bil verjetno sorodnik slovitega potopisca Wolfa Andreasa pl. Stainacha (1563 Unterstainach; † 1615). V jami se je dejansko podpisal kot F. S., kar bržkone pomeni Fran Saleški, čeravno Schaffenrath črke S ni navedel v svojem sicer natančnem prepisu. Hans Franc Stainach je dne 10. 4. 1633 skupaj z brati in svaki z dovoljenjem salzburskega nadškofa dedoval po Hansu Jakobu Stainachu. Je šel dediščino morebiti upravljati v Postojno? Francov sin je bil Moritz Christof iz Stainacha (<http://de.wikipedia.org/wiki/Trautenfels>, <http://vdu.uni-koeln.de:8181/mom/AT-SLA/Erzstift/fond?lang=pol&block=42>, <http://www.verwaltung.steiermark.at/landesarchiv/urbare/uvz1138.pdf>, ogledi 12. 6. 2012. Foto: Franjo Drole leta 2007).*

ja; možakar je bil plemenitega rodu. Istega leta mu je sledil **Wolff Berer**, v Schaffenrathovem čistopisu **Berg**, v Costovem ali Schmidlovem prepisu **Wolfsberg**. Leta 1587 je Rov starih podpisov gostil v latinični ovekovečenega možaka, ki ga je Costa imenoval Ld. (Ludvik) Vilzarborg, po Schmidlu in Agapitu pa se je pisal Vilzarberg. Sledil mu je s podobno roko v gotiči zapisani M: B / O. von / Zrilewß, a ga Costa in Hohenwart nista upoštevala, Agapito pa ga je imel za nečitljivega.²⁴

Leta 1592 je rov starih podpisov obiskal **Valentin Tanikar** oziroma v Volpijevem in Costovem prepisu **Walent. Tunicaar**.²⁵ Iz razlik v branju je mogoče domnevati, da je Schaffenrath zapise nekoliko slovenil.

Obiskovalec iz leta 1606 je ostal v zapisanem spominu zgolj kot B * P, tako da bo njegova istovetnost bržkone za večno ostala skrivnost. Schaffenrath mu je celo odškrnil polovico pravokotnika in vanj dokumentiral še drugi obisk iz leta 1634. Pri tem je sredi letnice postavil puščico, ki je prepolovila črko S in pod njo močno razvlečen M. Na srečo se je isti prijazen sprehajalec drugje v rovu znova podpisal istega leta 1634 kot F. v(on) / Stainach plemiške krvi.

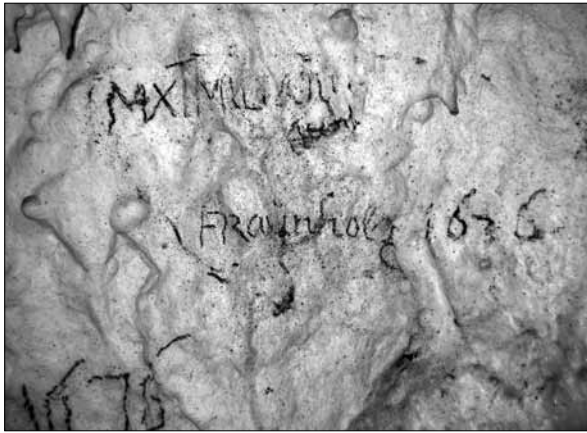

Hans Hueber se je ovekovečil leta 1634; na desni si je z ogljem privoščil še okrasek, ki se Schaffenrathu ni zdel vreden omembe (Foto: Andrej Kranjc leta 2005).

Istega leta (1634) sta plemenitemu Stainachu sledila še Hans Hueber, torej Janez Hüber, in **Stephanus Kapauner**, v Schaffenrathovi in Costovi ali Schmidlovi posodobitvi **Stephanus Kanzianer**. Ivan/Janez Hueber je bil tisti čas mitničar in nakladničar v Postojni (vsaj med letoma 1634 in 1647), njegov dedič z enakim imenom pa je enako funkcijo opravljal še

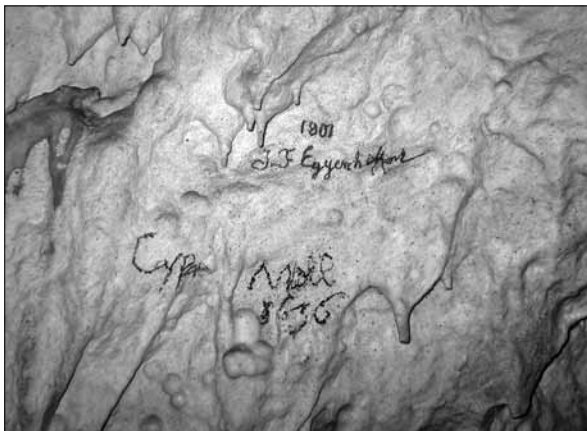
²⁴ *Postojnsko okrajno glavarstvo*; Costa: *Reiseerinnerungen*, str. 64; Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, str. 65–66; Volpi: *Über ein bey Adelsberg*; Agapito: *Le grotte*, str. 12.

²⁵ SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna; Kempe: *Die alten Inschriften*, str. 41.

Maximilianus Frauenholz iz leta 1636 v Postojnski jami (Foto: Andrej Kranjc leta 2005).

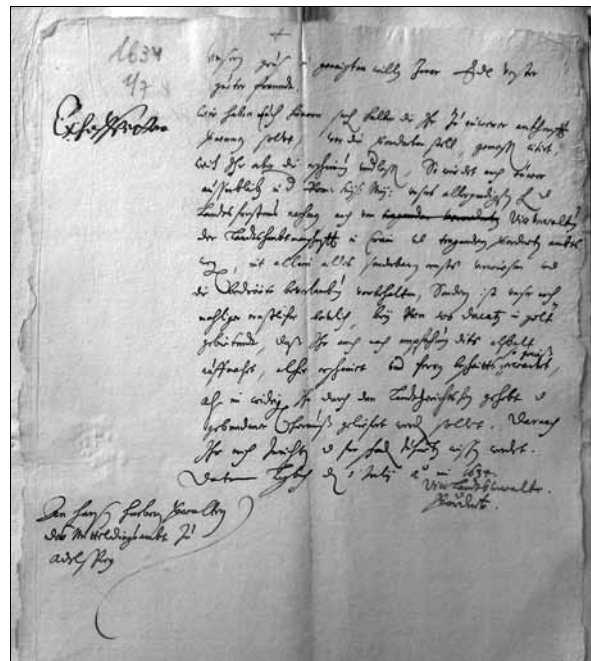
leta 1661, 1665 in 1687. Wolfganga Hueberja švicarskega rodu je cesar Ferdinand III. povzdignil v viteški stan zaradi zaslug njegovega bojevitega deda pri preganjanju Turkov in za šestintrideset let Wolfgangovega vodenja mitnice v Postojni.²⁶

Moll med postojnskim obiskom leta 1636 (Foto: Franjo Drole leta 2007).

Hohenwart je za leto 1634 objavil povsem drugačnega zapisa izpod zašiljenega kapnika P-L-ja za desno obrnjeno zastavico na podstavku med začetnicama P-L, ki je povezoval črki in delil letnico na pol; dodal je stilizirani S oziroma kar vijugo za protiutež zastavi in vmesno črto z odebeljenima robovoma. Slika je bila do določene mere podobna tisti, narisani leta 1604 v Žegnani jami, ki pa je imela zastavico zasukan v levo in bolj izrazit S za protiutež zastavi-

ci. P-L iz Postojnskega rova si je na desni privoščil še risbo osebe ležeče na parah v odprtem sarkofagu. Risba je po svoje celo bolj podobna obliču kot cehovskemu znamenju mizarskega in strgarskega pomočnika Franza Himerja, ki ga prav tako najdemo le v Hohenwartovi objavi in ne v Schaffenrathovem rokopisu,²⁷ in to znova nakazuje možnost, da je Schaffenrath po izdelavi rokopisa izdelal še razne popravke. Leta 1636 je v postojnske rove zašel Maximilianus Frauenholz, za njim pa še Caspar/Kaspar Moll. Matija Moll je bil leta 1615 meščan in gostilničar v Kranju.

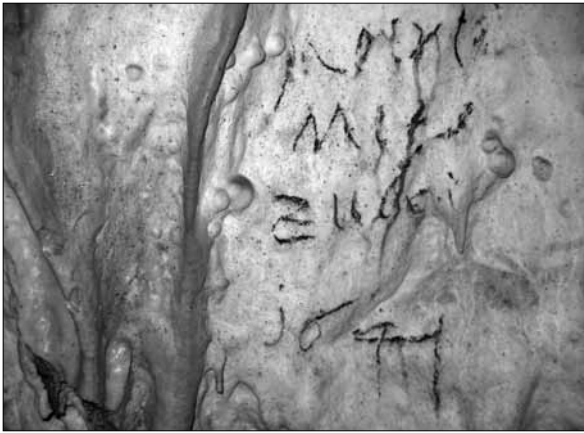
Prva stran dopisa o Ivanu/Janezu Hueberju, mitničarju in nakladničarju v Postojni dne 1. 7. 1634 (AS 2, fasc. 295, šk. 476, 1. 7. 1634, str. 1804).

Leta 1641 je prijazni rov starih podpisov najprej gostil Martinusa Zu Boija, morda raje imenovanega Martincin En voi ali celo Le voi; poznejši rodovi so ga prekrstili v Martinusa Hueberja,²⁸ čigar priimek je Schaffenrath navedel kvečjemu med sedem let starejšimi zapisi. Družina Voi je v tem času živela na Siciliji, plemiči Levoi pa so kmalu postali razmeroma pogosti v južni osrednji Evropi.

²⁶ SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna; Costa: *Reiseerinnerungen*, str. 64; Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, str. 65; SI AS 2, fasc. 295, šk. 476, 1. 7. 1634, str. 1805–1806; Radics: *Adelsberg*, str. 10.

²⁷ Kempe: *Die alten Inschriften*, str. 42; Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, str. 65; SI AS 2, fasc. 293c, leto 1615, str. 735, 739, 757; SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna; Hohenwart: *Wegweiser*, podoba 19.

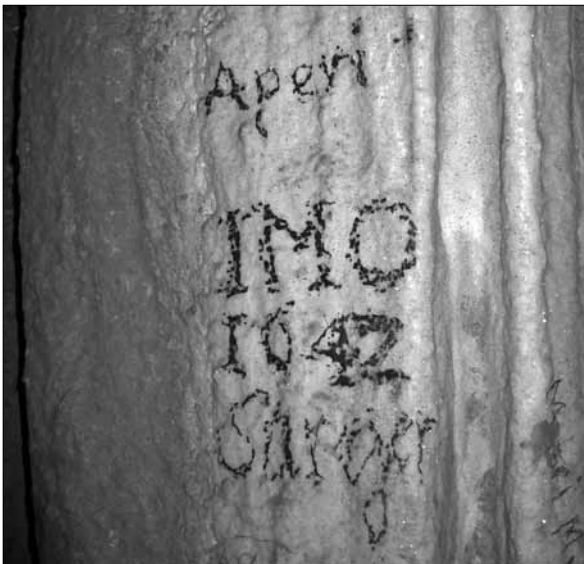
²⁸ SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna; Hohenwart: *Wegweiser*, podoba 19; Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, str. 66; *Postojnsko okrajno glavarstvo*.

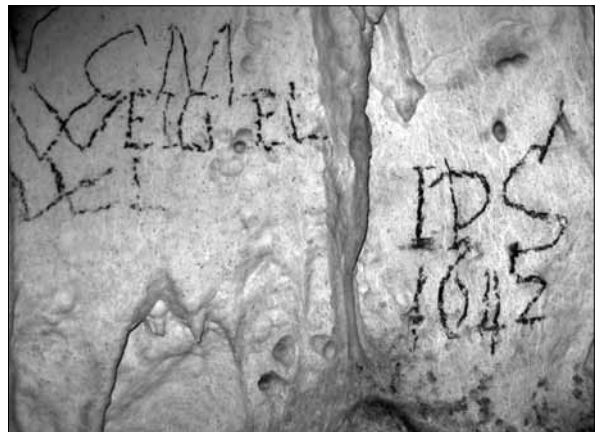
*Martin v Postojnski jami leta 1641
(Foto: Andrej Kranjc leta 2005).*

*Možakar s priimkom Agourer oziroma ob roki z iztegnjenim kazalcem opredeljen kot Lehr Ingenieren brez navedene letnice; desno se je G. L. podpisal leta 1575 in vmes med svoji začetnici morda postavil Kristusov monogram $\chi\rho$, nad njim pa je IPS iz leta 1642. X in P sta prvi dve črki grškega zapisa Kristusovega imena v obliki ΧΡΙΣΤΟΣ. Oblina P-ja, ki je v cirilični ali grški pisavi seveda R, je na risbah v jami pač videti kot zastavica
(Foto: Andrej Kranjc leta 2005).*

*IMO iz leta 1642 na drugem koncu jame
(Foto: Franjo Drole leta 2007).*

IPS iz leta 1642 (Foto: Andrej Kranjc leta 2005).

Martinu je sledil Stizch, v Costovem ali Schmidlovem zapisu Hirsch, žal brez osebnega imena; letno bero pa je kronal gospod Jacob Rauwer, posodobljeno Jakob Ravbar. Naslednje leto 1642 sta se dva skrivnostneža podpisala kot IMO in IPS, sledil pa jima je precej zgovornejši Seyz Agourer, podoben predniku iz leta 1574; ob risbi roke piše *Lehr Ingenieren* / * brez letnice. Fraza *Lehr Ingenieren* je bila tu bržkone uporabljena v pomenu učitelj, izvedenec ali študent inženirskih ved s tisti čas dokaj novim nazivom, izpeljanim iz latinskega *ingeniatorum* v pomenu pameten ali spreten. Inženir tedanjih dni je bil gotovo strokovnjak, vendar njegova stroka še ni bila izključno povezana s stroji kot v zadnjih dveh stoletjih; predtem je bila možna cela paleta spretnosti, tudi domiselno kovanje besed. Roka je bila gotovo povezana s cehom podpisanega rokodelca; skriv-

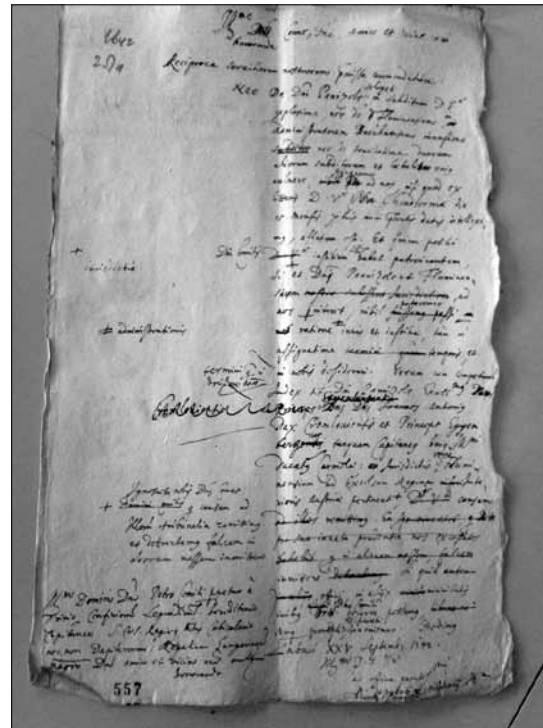
nostni nadarjeni obiskovalec je namreč med svoji zapisani besedi skiciral konec suknjiča nad srjaco, iz katerega moli zapestje in z nerodno ukrivljenim kazalcem kaže na številko štiri v dataciji. Ker je leta 1642 v Rovu starih podpisov svoje ime ovekovečilo več obiskovalcev, je naš skrivnostni inženir morda zagrešil še katerega od preostalih podpisov. Morda tistega z imenom mojstra Johanna Paula Sarcherja? Istega leta je Rov starih podpisov domnevno večkrat gostil redka obiskovalca, ki sta poleg leta zapisala še mesec in dan svojega obiska. Prišla, umetnik iz Freiburga Johann Melchior Ott († 1670) in mojster Johann Paul Sarcher, sta Rov starih podpisov obiskala 6. 5. 1642 v službi lastnika Postojne in gradu,

Umetnik iz Freiburga Johann Melchior Ott († 1670) in mojster Johann Paul Sarcher z rdečim ob grbu njunega gospoda Eggenberga leta 1642, pod njima Himer (Foto: Franjo Drole leta 2007).

višjega dednega točaja, avstrijskega odposlanca na papeževem dvoru v Rimu Janeza Antona I. Eggenberga (* 1610; † 1649), ki je postal po smrti svojega očeta Janeza Ulrika kranjski deželni glavar.²⁹ Ob obisku jame sta vrla mladca zagrešila najmanj tri podpise: prvega z grbom svojega kneza delodajalca in datumom, različico »Io Mel. Ott«, narisano z ogljem, in »Io. Melchior Ott /1642«; v tem času je bil med letoma 1642 in 1644 Friderik Otto ljubljanski škof, pozneje pa je družina Ott ali Otto dala Kranjski več pomembnih omikancev.

Ob tem prvem popolnem datiranem podpisu lahko šele dojamemo, kako natančen risar je bil Schaffenrath. Tekst z datumom vred je ne le pravilno prepisal, temveč ga je tudi pravilno uvrstil v tri vrstice. Res pa je Schaffenrath opustil piki za priimkoma Otta in Sarcherja, prav tako pa ni zapisal dvočrtnja za Sarcherjevimi prvimi imenom, a ga je pravilno zapisal v originalnem zapisu brez dvojnega n. Pri preroisanju Eggenbergovega grba pa se je Schaffenrath še posebej izkazal, saj je bil prav tako dober risar kot Ott.³⁰

Dopis z dne 25. 9. 1642 o knezu Janezu Antonu Eggenbergu štiri mesece in pol po podpisovanju njegovih uslužbencev v Rovu starih podpisov Postojnske jame (AS 2, fasc. 299a, šk. 495, 25. 9. 1642, str. 557).

S črnim ogljem ovekovečeni kipar Marko na obisku v Postojni leta 1648; ob njem dve stoletji poznejši obiskovalec, ki je imel raje rdečo barvo in je z njo dokaj nevljudno zamazal konec Markovega imena.

Nad imenom je Marko narisal še skico, ki je Schaffenrath ni prepisal (Foto: Franjo Drole leta 2007).

²⁹ SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna; Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, 66; Hohenwart: *Wegweiser*, podoba 19; Lienhard: *The Polytechnic Legacy*; SI AS 2, fasc. 299a, leto 1642: šk. 495, 25. 9. 1642, str. 557; 10. 7. 1642: str. 617, 620; 10. 9. 1642: str. 621; 15. 10. 1642: str. 629; 729–730; šk. 496; 19. 8. 1642: str. 2505–2508).

³⁰ Kempe & Hubrich: *Inscriptions*, str. 408–409; Kempe: *Die alten Inschriften*, str. 42; Volpi: *Uiber ein bey Adelsberg*. Zbornik *Postojnsko okrajno glavarstvo* pomotoma navaja Franca Antona Eggenberga in njegov podpis iz leta 1680, vendar gre vsaj v prvem primeru za njegovega potomca. Ohranjene računske knjige s podatki o rokodelcih, slikarjih (portretistih) in drugih uslužbencih Eggenbergov so shranjene v eggenberškem arhivu v Gradcu, ki je zdaj del arhiva

grofov Herbersteinov kot zadnjih posestnikov gradu Eggenberg pri Gradcu (Štajerski deželni arhiv (*Steiermarkisches Landesarchiv*) v Gradcu).

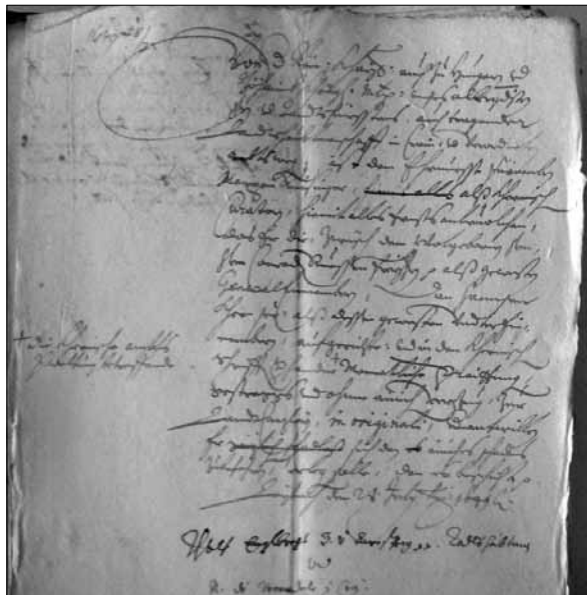
Kot da bi se nalezal od obeh Eggenbergovih uslužbencev, je tudi italijanski umetnik Marco Zernich³¹ / Pild Hauer /, torej Bildhauer oziroma kipar, v italijanščini natančno določil čas svojega ogleda Rova starih podpisov 2. 1. 1648. Kakšne umetnine je ustvaril baročni kipar Marco?

Istega leta 1648 se je ob koncu tridesetletne vojne pojavil še **Joannes Crassaviz**, v Schaffenrathovi posodobitvi **Krassanz**, v Costovem ali Schmidlovem prepisu **Crassanz**, ki pa nam dneva in meseca svojih popotovanj ni hotel zaupati. Dne 3. 6. 1649 je bil v Rovu starih podpisov Hans Korn, ki naj bi mesec svojega ogleda zapisal kot *Joni* namesto kot *Juni*. To bi njegovo izobrazbo ali celo pismenost ob našem branju dobrih tri stoletja in pol po dogodku pokazalo v slabi luči, v resnici pa je Schaffenrath zgolj zagrešil tiskarskega škrata ob prepisovanju in ga za objavo popravil. Ivan Kern je bil tisti čas meščan v Novem mestu in prejemnik kontribucije.³²

*Hans Korn v Postojni v zgodnjem poletju 1649
(Foto: Andrej Kranjc leta 2005).*

Dve leti po podzemnih postojnskih poskusih kneza Janeza Vajkarda Turjaškega se je leta 1675 v Rovu starih podpisov ovekovečil Johan Paul Hueber kot eden številnih ljubiteljev postojnskega podzemlja s tem priimkom, leta 1676 ga je posnemal močno veren romar, ki si je privoščil zgolj SHI; na sredo H-ja je prislonil križ, navzdol pa je kazala pomeljniva puščica.³³

Novomeški meščan Ivan Kern kot prejemnik kontribucije v času obiska v Rovu starih podpisov Postojnske jame (AS 2, fasc. 301, šk. 505, 28. 7. 1649, str. 1937).

Schaffenrathovo paletu podpisov so končali podpisi brez letnic, prvi med njimi takoj pod Ottovim zaznamkom pod zašiljenim kapnikom, ki ga je vihtel Bavarec Franz Himer / Drechslergesell (oziroma Tischlergesell) aus Bauern. Bavarski gost strugar je levo postavil še zvezdo, desno ob zaključku zapisa pa oblič kot svoje cechovsko znamenje, a ga Schaffenrath ni opazil med svojim prvotnim prerinovanjem. Zgodnji bavarski poslovni turist in strugarški – mizarski pomočnik je ob kiparju Marku, domačem učitelju Janezu, umetniku Ottu in mojstru Sarcherju doma la edini izrecno povedal, od kod se je vzel. Sledila sta še G. Nostitz in Michl Pregel, v Costovem ali Schmidlovem prepisu Nostitz in Strigel. Potem se je Schaffenrath očitno naveličal prepisovati oziroma je ocenil, da so preostali podpisi novejši. Nostitz je bržkone tudi obiskovalec Nostitz iz leta 1576, ki naj bi bil plemiškega rodu.³⁴ Aristokrati Nostitzi so bili luteranski lužiški Srbi iz kraja Nostitz, ki je danes predmestje Weißenberga na Saškem.

³¹ SIA 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna; Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, 66; Hohenwart: *Wegweiser*, podoba 19.

³² SI AS 2, fasc. 301, leto 1649: 17. 4. 1649, šk. 504, str. 1137–1138; 9. 7. 1649, str. 1283; 28. 7. 1649, šk. 505, str. 1937–1938).

³³ Kempe: *Die alten Inschriften*, str. 42; Costa: *Reiseerinnerungen*, str. 65.

³⁴ Kempe: *Die alten Inschriften*, str. 42; Kempe: junij 2012, osebno sporočilo; Hohenwart: *Wegweiser*, podoba 19; SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna; *Postojnsko okrajno glavarstvo*; Costa: *Reiseerinnerungen*, str. 65.

Preglednica 1: Primerjava med Hohenwartovo objavo na dveh straneh v stolpcih I–IV in Schaffenrathovim rokopisom na treh straneh v stolpcih I–VI³⁵

Hohenwart, <i>Wegweiser</i>	Schaffenrath, AS 1080
I/1	I/1
I/2	I/2
I/3	Ni
I/4	I/3
I/5	I/4
I/6 iz leta 1538	I/5 iz leta 1530
I/7	I/6
I/8	I/7 (zadnji v stolpcu)
I/9	II/1
I/10	Ni
I/11	Ni
I/12	II/2
I/13 (zadnji v stolpcu)	II/4
II/1	II/6 (zadnji v stolpcu)
II/2	II/5 podobno kot II/3, ki ga Hohenwart nima
II/3	Ni
II/4	Ni
II/5 levo leto 1576	III/1 leto 1575
II/5 desno	III/2
II/6 1642	V/6 1642 z nekaj razlikami v Eggenbergovem grbu
II/7	III/3
II/8	III/4
II/9	III/5
II/10 Franz Anton Eggenberg 1580	III/6 Hanss Anton Eggenberg 1580
Ni	III/7
II/11 levo (zadnji v stolpcu)	III/8 (zadnji v stolpcu)
II/11 desno	IV/1
III/1 ... <i>Gott</i>	IV/2 <i>in Jahre ...</i>
Ni	IV/3
III/2	IV/4
III/3 levo in desno	IV/5 levo in desno
III/4	IV/6
III/5	IV/7
Ni	IV/8
III/6 nedatirano	V/6 1642 z nekaj razlikami v Eggenbergovem grbu
III/7	Ni
III/8 levo	Ni
III/8 desno	IV/10 (zadnji v stolpcu)
III/9	IV/9
III/10	V/2
III/11 v treh vrsticah (zadnji v stolpcu)	V/1 v dveh vrsticah
IV/1 v dveh vrsticah	V/3 v treh vrsticah
IV/2 začetnici zapisani sredi letnice	V/4 levo, začetnici pod letnico
IV/3 začetnici sredi letnice	V/4 desno, začetnici pod letnico
IV/4	V/5
IV/5	V/7 (zadnji v stolpcu)
IV/6 v dveh vrstah	VI/1 v treh vrstah (Crassaviz 1648)
IV/7 (Franz Himer/Drechsler=Tischlergesell aus/Bauern)	VI/5 (* Franz Himer/Drechsler=Tischlergesell aus/Bauern #)
IV/8 (Hans Korn 1649 den 3 Juni)	VI/2 (Hans Korn 1649 den 3 Juni)
IV/9 (Johan Paul Hueber)	VI/3 (Johan Paul Hueber 1675)
IV/10 (H. Nositz)	VI/6 (H. Nositz)
IV/11 (Michl Prigel)	VI/7 (zadnji v stolpcu) (Michl Pregel)
IV/12 (WV 1678)	Ni
IV/13 (zadnji v stolpcu) (1676 S-I)	VI/4 (1676 S-I)

³⁵ Hohenwart: *Wegweiser*; Costa: *Reiseerinnerungen*, str. 63–65; Kempe: *Die alten Inschriften*, str. 40; SI AS 1080, fasc. 11, šķ. 9, Schaffenrath: Postojna.

Schaffenrathov rokopis nima zaznamkov, narisanih v Hohenwartovi objavi na položajih I/3, I/10, I/11, II/3, II/4, III/7, III/8 levo in IV/12. Po drugi strani pa v Hohenwartovi objavi manjkajo zaznamki, narisani v Schaffenrathovem rokopisu na položajih III/7 brez podpisa leta 1580, IV/3 pl. Zrilewß iz leta 1587 in IV/8 **Stephanus Kapauner** oziroma v Schaffenrathovi posodobitvi **Kanzianer** leta 1634.³⁶

Črkopis

Schaffenrath s svojim seznamom podpisov, najdenih v Postojnski jami, še nikakor ni vrgel puške v koruzo, temveč je na petih straneh po nemško povzel svoja dognanja o starih obiskovalcih in območjih njihovih zaznamkov v Rovu starih podpisov pod naslovom *Beschreibung der alten von 13. bis 17. Jahrhundert besuchten Grotte*. Najprej je opisal prostore z napisi v Postojnski jami, nato pa je na predzadnji, četrti strani del sprva prepisanih imen zapisal na sodobnejši način, saj je naštel posamezne zapise od leta 1213 dalje v sodobni slovanski pisavi. V nadaljevanju je povzel poznavanje jame v zadnjih dveh stoletjih.

Vse zapisane Schaffenrathove številke so arabske, črkopis pa se je spreminjal s časom zapisanih jamskih podpisov. Nekateri elementi morda vsebujejo glagolico, denimo središčni okras iz leta 1213, stiliziran latinski pisani S iz leta 1393, kozarec iz leta 1575; ta je morebiti podoben glagolski črki jery.³⁷ Podobno morda velja za srce, puščico, postavljeno skozi prepolovljeni S, oziroma zastavico, vsakokrat narisano nad stiliziranim M-jem leta 1508, 1635 oziroma leta 1604 v bližnji Žegnani jami; morda je šlo za Kristusov monogram ☒ chi-rho. X in P sta tu prvi dve črki grškega zapisa Kristusovega imena v obliki ΧΡΙΣΤΟΣ. Oblina P-ja, ki je v cirilični ali grški pisavi seveda R, je na risbah v jami pač videti podobna zastavici. V nekaterih različicah je oblina zastavica celo izpuščena, denimo pri posameznih podpisih GL-ja iz leta 1575. Večina pismenk je vendarle latinskih, le leta 1523 in 1575 desno od Weingartenovega trizoba opazimo gotico.

Sklep

Dobršen delež zgodnjih pismenih obiskovalcev Postojnske jame, ki so dobrohotno zapustili sled o svojih sprehodih prihodnjim rodovom, je gospodaril

na okoliških graščinah. Nemalo je bilo laških gostov, le pet obiskovalcev pa se je izkazalo tudi s svojimi poklici: domači učitelj, mizar strugar, umetnik, mojster in kipar. Večina podpisanih je bila seveda žlahtnega rodu.

Danes se včasih jezimo zaradi razposajene mladine, ki svoja imena ali misli riše vsepovsod; postojnski podpisi pa kažejo koristnost takšne dejavnosti. Seveda lahko skriti v varnem podzemnem arhivu s stalno temperaturo in vlagouidejo neizprosno zobu časa, ob dobri osvetljavi pa se pokažejo obiskovalcu v vsej svoji prvobitnosti.³⁸

Viri in literatura

Viri

Arhiv Republike Slovenije

- AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. I/48, lit. G. XVI/4, Vermercht das Vrbar register zum Costel, num. 2. 1494.
- AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko, fasc. 290, 293c, 295, 299a, 301.
- AS 862, Florjančič de Grienfeld Ivan Dizma, šk. 1.
- AS 1080, Zbirka Muzejskega društva za Kranjsko, Muzejskega društva za Slovenijo in Historičnega društva za Kranjsko, fasc. 11, šk. 9. Civitattensia. Schaffenrath, Alois: Postojna Postojnska jama. Napisi najdeni v stranskih votlinah Postojnske jame. 1213–1649.

Österreichische Nationalbibliothek, Wien

- MS N. 7854: Nagel, Joseph Anton: *Beschreibung deren auf allerhöchsten Befehl Ihro Röm. Kayserl. und königl. Maytt. Francisci I. untersuchten in dem Herzogthum Crain befindlichen Seltenheiten der Natur*, 1748.

Internet

Lienhard, John H.: The Polytechnic Legacy. Dostopno na: <http://www.uh.edu/engines/ asmedall.htm> (22.8.1998, ogled 12.5.2012).

Literatura

Agapito, Girolamo: *Le grotte di Adlersberg, di S. Canciano, di Corniale e di S. Servolo, la miniera di mercurio d'Idria, il lago di Cirknitz, le terme di*

³⁶ Hohenwart: *Wegweiser*; SI AS 1080, fasc. 11, šk. 9, Schaffenrath: Postojna; Costa: *Reiseerinnerungen*, str. 63–65; Schmidl: *Zur Höhlenkunde*, str. 66.

³⁷ Mnenje Janeza Weissa z dne 9. 5. 2012.

³⁸ Za pomoč se zahvaljujem Petru Strnadu s sodelavci iz Arhiva Republike Slovenije, Stephanu Kempeju in Andreju Kranjcu.

Monfalcone, antichità romane d'Aquileja e Pola e altre notevoli oggetti nelle vicinanze di Trieste. Vienna: Antonio Strauss, 1823.

B[ilc], Janez: *Postojna: sloveča Postojnska jama in njena okolica (vodnik).* Postojna: R. Šeber, 1904.

Costa, Henrik: *Reiseerinnerungen aus Krain / mit Ansichten von Laibach, Neustadt, Veldes, und Lueg.* Ljubljana: Eger, 1848.

Habe, F.: *The Postojna Caves and other Tourist Caves in Slovenia*, 4. izdaja. Postojna: Postojnska jama, 1986.

Hohenwart, Franc Jožef Hanibal: *Wegweiser für die Wanderer in der berühmten Adelsberger und Kronprinz Ferdinands-Grotte bey Adelsberg in Krain: als Erklärung der von Herrn Aloys Schaffenrath, U.k. Kreis-Ingenieur in Adelsberg, gezeichneten Ansichten dieser Grotte.* Wien: I. P. Sollinger / Ljubljana: Ignaz Aloys Edlen v. Kleinmayr, 1–3, 1830, 1832. Ponatis: Habe, F. & Šlenc, J. (ur.): *Postojnska jama.* Postojna: Kraška skupnost za varstvo okolja, 1978.

Kempe, Stephan: Die alten Inschriften der Adelsberger Grotte / Postojnska Jama. V: *Die Höhle* 54 (2003), št. 2, str. 36–44.

Kempe, Stephan & Hubrich, Hans-Peter & Suckstorff, Klaus: The History of Postojnska Jama: The 1748 Joseph Anton Nagel inscriptions in Jama near Predjama and Postojnska Jama. V: *Acta carsologica* 35 (2006), št. 2, str. 155–162.

Kempe, Stephan & Hubrich, Hans-Peter: Inscriptions of historically known persons in Postojnska jama. V: *Acta carsologica* 40 (2011), št. 2. str. 397–415.

Koršič, Verena: Jeršinovič Josip. pl. Löwengreif, V: *Primorski biografski leksikon.* Gorica: Mohorjeva družba (1981), str. 589–590.

Kovačič, Lojze: Povezave ljubljanskih jezuitov z Akademijo Operozov. V: *Tretji dan* 31 (2002), št. 12 (282), str. 104–117.

Kranjc, Andrej: Dvorni matematik J. A. Nagel na kranjskem krasu 1748. V: *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike* 13/14 (1998), str. 335–343.

Kranjc, Andrej: Mission of J. A. Nagel to Carniola in 1748. V: *Slovenský Kras (Acta Carsologica Slovaca)* 37 (1999), str. 131–138.

Nared, Andrej: *Zbirka Muzejskega društva za Kranjsko, Muzejskega društva za Slovenijo in Historičnega društva za Kranjsko: 12. stol. 19. stol.: arhivski popis: signatura fonda AS 1080.* Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2004.

Poggendorff, Johann Christian: *Biographisch-Literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der exakten Wissenschaften von J.C. Poggendorff, III.* Leipzig: Johann Ambrosius Barth, 1863–1898.

Postojnsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis. Postojna: R. Šeber, 1889.

Preinfalk, Miha & Bizjak, Matjaž: *Turjaška knjiga listin. 1, Listine zasebnih arhivov Kranjske grofovske in knežje linije Turjaških (Auerspergov).* Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2008.

Radics, Peter Pavel: *Adelsberg und seine Grotten.* Triest: Literarisch-Artistische Abtheilung des österreichischen Lloyd, 1861.

Savnik, Roman: Iz zgodovine Postojnske jame. V: *Kronika* 6 (1958), št. 3, str. 138–145.

Schaffenrath, Alois: *Beschreibung der berühmten Grotte bei Adelsberg in Krain: Nach allen ihren Verzweigungen, Enden und Klüften: in Bezug auf Richtungen, Distanzen, Höhen und Sehenswerthe derselben, sammt einer vor dem Eintritte erwünschten Uebersicht, und einem die Einrichtung und den P. T. Herren Grotten-Gast... Ljubljana: Kleinmayr, 1834; Dopolnjeni ponatis: Schaffenrath, Alois & Schäber, J. & Hicing, Peter: *Beschreibung der berühmten Adelsberger Grotte in Krain. Nach der vom k.k. Kreis-Ingenieur Alois Schaffenrath verfaßten Beschreibung neuerlich bearbeitet und mit Zusätzen vermehrt von I. Schäber. Mit Zugabe einer Einleitung und einer Beschreibung der neuen am 5. Juni 1865 eröffneten Grotte von P. Hitzinger, dann eines Situationsplanes der ganzen Grotte.* Postojna: Max. Schäber, 1865; *Beschreibung der berühmten Adelsberger Grotte in Krain. Mit einer Einleitung und einem Situationsplan der Grotte.* Postojna: Schäber, 1877; Postojna: Schäber, 1886.*

Schmidl, Adolf: *Zur Höhlenkunde des Karstes. (Die Grotten und Höhlen von Adelsberg, Lueg, Planina und Laas).* Wien: Wilhelm Braumüller, 1854.

Shaw, R. T.: *Foreign travellers in the Slovene Karst: 1486–1900.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008.

Skoberne, Peter: Zaščita in varovanje krasa. V: *Kras* (ur. Andrej Kranjc). Ljubljana: ZRC SAZU, 1999, str. 135–141.

Valvasor, Janez Vajkard: *Die Ehre dess Hertzogthums Crain.* Laybach-Nürnberg: Wolfgang Moritz Endter, 1689.

Volpi, Giuseppe de (anonimno): *Uiber ein bey Adelsberg neu entdecktes Paläotherium vom einem Freunde der Natur.* Trst: Maldini, 1821.

Zusammenfassung

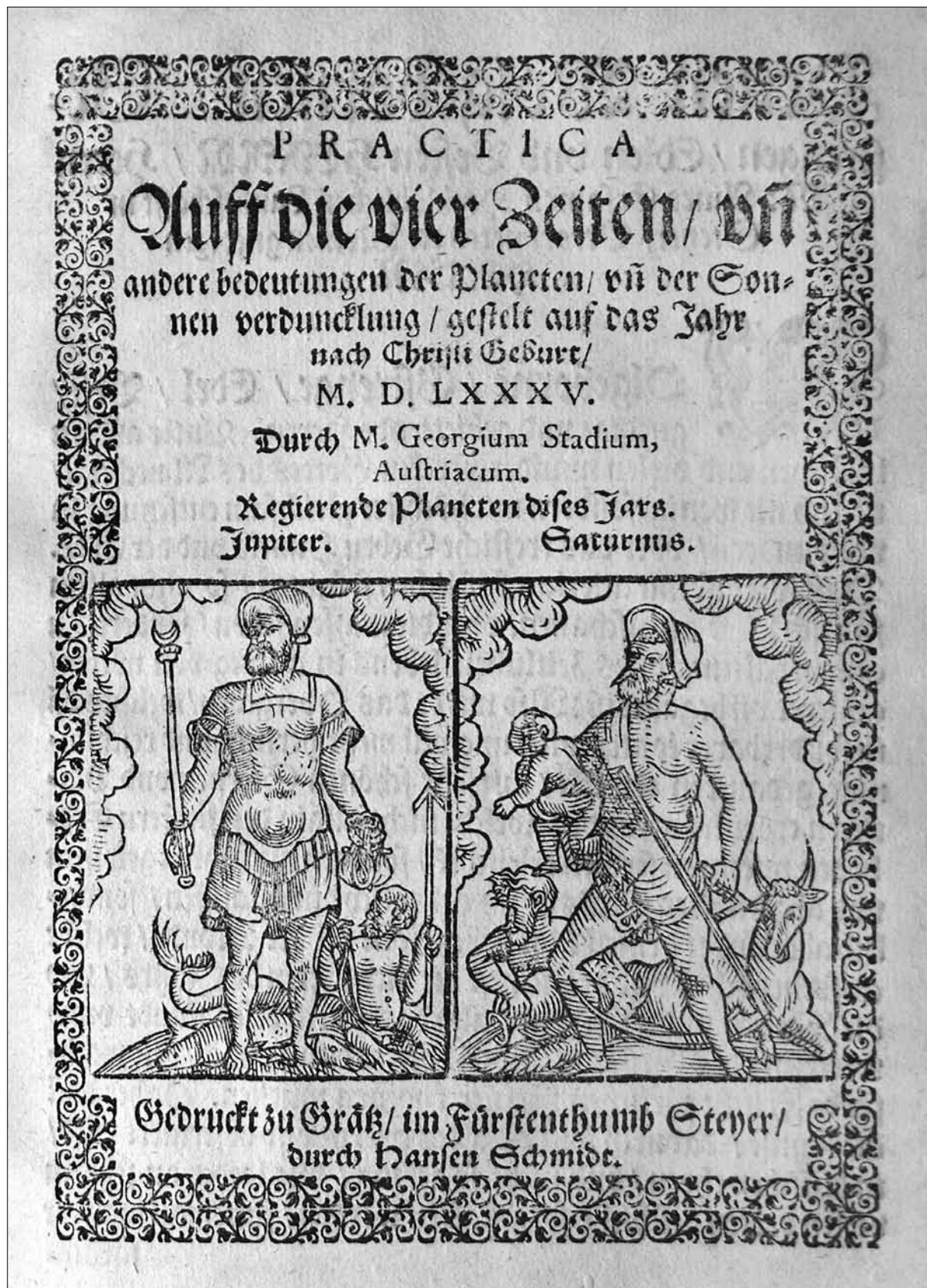
**A. SCHAFFENRATH ÜBER FRÜHERE
HÖHLENBESUCHER
(ANLÄSSLICH DER 800-JAHR-FEIER DER
ÄLTESTEN UNTERSCHRIFT IN DER
HÖHLE VON POSTOJNA)**

In dem Beitrag wird erstmals in der modernen Historiographie A. Schaffenraths neuentdeckte Liste der ersten Besucher der Karsthöhlen kommentiert. Dessen Aufzeichnungen umfassen den Zeitabschnitt fast eines halben Jahrtausends und enthalten Unterschriften, die heute aufgrund der mit Sinter überzogenen Höhlenwände oder verschiedener, durch menschliche oder natürliche Einflüsse entstandener Schäden unbeachtet blieben. Unter den fast 100 Unterschriften wurde versucht, jene herauszustellen, die von prominenten Personen stammen. Die Abhandlung schafft die Möglichkeit, den Überlegungen zahlreicher damaliger Menschen, die sich auf den Weg machten, die Höhle von Postojna zu besichtigen, auf die Spur zu kommen. Hatten sie auch besondere speläologische Kenntnisse? Zweifelsohne haben nicht alle Besucher ihre Unterschrift hinterlassen, manche alte Unterschrift war schon verschwunden, bevor sich Schaffenrath an die Arbeit machte.

Nach Schaffenrath wurde das Problem der Unterschriften in der Höhle von Postojna von mehreren Forschern erörtert, unter anderen von Heinrich

Costa im Jahr 1848 und auf ähnliche Weise von Adolf Schmidl 1854. Der Triester Biologe Ludwig Karl Moser führte 1885 einige archäologische Forschungen durch. Vor kurzer Zeit analysierte Stephan Kempe mit Mitarbeitern die Unterschriften mit modernen Methoden. Der Verfasser des vorliegenden Beitrags verwendet dessen Forschungen als Grundlage für seine Arbeit und versucht, die kurzen Aufzeichnungen in der Höhle von Postojna mit realen Personen aus der Vergangenheit zu verknüpfen, die als erste Höhlenforscher bezeichnet werden könnten. Die meisten waren Adlige mit Besitzungen in der Nachbarschaft, und viele italienische Namen aus der näheren Umgebung eröffnen einige internationale Aspekte für die aktuellen Forschungen. Die damaligen Grotten dienten zweifelsohne auch als Unterschlupf in der Zeit der Türkeneinfälle vor allem im 15. Jahrhundert, sie wurden aber meistens von des Lesens und Schreibens unkundigen Bauern aus der nahen Umgebung aufgesucht.

Ein besonderer Vorzug der vorliegenden Abhandlung liegt in dem Vergleich von Schaffenraths Aufzeichnungen mit den heute gut sichtbaren Unterschriften in der Höhle von Postojna, die für diese Studie sorgfältig fotografiert wurden. Die frühen Unterschriften in der Höhle und Schaffenraths Abschriften machen es möglich, die schreibkundigen Reisenden durch das Gebiet von Postojna (früher Adelsberg) im Mittelalter und in der Zeit der Reformation und der Türkeneinfälle zu erforschen.

*Practica, priloga koledarja za leto 1585
 (AS 1073, Zbirka rokopisov, 99r, Koledar ljubljanskega škofa Janeza Tavčarja).*